

KSZTAŁCENIE KADR NA POTRZEBY REKREACJI RUCHOWEJ W POLSCE

Ewa Polak

Wydział Wychowania Fizycznego Uniwersytet Rzeszowski

Próby ujednoczenia definicji rekreacji ruchowej. Przez wiele lat w Polsce nie obowiązywała żadna precyzyjna definicja rekreacji ruchowej. Pewną stabilizację legislacyjną wprowadziła dopiero ustawa o kulturze fizycznej z 1984 r., w której zapisano że: „rekreacja ruchowa jest procesem służącym utrzymaniu i przedłużaniu funkcji życiowych człowieka oraz kształtowaniu obyczajów kulturalnego wypoczynku”¹. Nieco inna definicja pojawiła się w kolejnej ustawie o kulturze fizycznej z 1996 r., która obowiązuje do dziś. Można w niej przeczytać, że: „rekreacja ruchowa jest formą aktywności fizycznej, podejmowaną dla wypoczynku i odnowy sił psychofizycznych”². Były to jednak zapisy bardzo enigmatyczne, które nie pozwalały na jednoznaczne określenie, co należy rozumieć pod pojęciem rekreacji ruchowej. Dlatego dyskusję nad tym pojęciem podjęli naukowcy, teoretycy rekreacji. Pierwszą w Polsce definicję rekreacji ruchowej sformułowała w 1970 r. T. Wolańska, która termin ten definiowała w następujący sposób: „rekreacja ruchowa jest to aktywność ruchowa podejmowana w czasie wolnym dla wypoczynku, przyjemności i samodoskonalenia w formie ćwiczeń gimnastycznych, ćwiczeń kondycyjnych w terenie, gier ruchowych i sportowych, pływania, narciarstwa, spacerów i marszów kondycyjnych itp.”³. Inną definicję zaproponowała I. Kiełbasiewicz-Drozdowska, która uznała rekreację ruchową jako „zjawisko różnego rodzaju zajęć aktywizujących ruchowo, sportowo, turystyczne, zabawowo, którym człowiek oddaje się z własnej chęci, w czasie wolnym dla realizacji potrzeb wewnętrznych powoduje jednocześnie, że ma on do czynienia

¹ Ustawa o kulturze fizycznej z dnia 3 lipca 1984 roku, Dz. U. 1984, nr 34, poz. 181, rozdz. 1, art. 1.

² Ustawa o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 roku, Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113, rozdz. 1, art. 3.

³ T. Wolańska, *Rekreacja fizyczna*, COMUK, Warszawa 1971, s. 11-12.

z możliwością doskonalenia własnych umiejętności interpersonalnych i nawiązania trwałych więzi społecznych, ćwiczeniem autoekspresji z elementami współzawodnictwa w zlagodzonej i ucłowieczonej formie, wreszcie z możliwością wyboru zachowań, w tym określających je styl życia¹. Jeszcze inną definicję sformułował A. Dąbrowski: „rekreacja ruchowa lub fizyczna, nazywana też sportem dla wszystkich to wszelkie akceptowane społecznie formy fizycznej aktywności ludzi, mające miejsce w czasie wolnym, podejmowane dobrowolnie, bezinteresownie i dla przyjemności, służące odnowie i umacnianiu sił człowieka, jej innej od codziennej, aktywnej i różnorodnej samorealizacji o cechach zabawy, realizowanej indywidualnie, w grupach, lub traktowanej jako zjawisko społeczne i globalne”². Natomiast według S. Toczka i W. Werner „pojęcie rekreacji ruchowej odnosi się do zespołu czynności związanych z ruchem i wysiłkiem fizycznym. Mają one za zadanie zapewnić biologiczną sprawność organizmu, jednocześnie poprawić psychiczne i społeczne funkcjonowanie jednostki, poszerzając sferę jej zainteresowań i możliwości”³. Podsumowując przytoczone wyżej definicje polskich teoretyków rekreacja ruchowa jest formą czynnego odpoczynku i rozrywką bez elementów rywalizacji. Tak więc terminologia w zakresie rekreacji ruchowej, utrwalona w polskiej teorii i praktyce, różni się od terminologii używanej w tej dziedzinie w innych krajach Europy i świata. W większości krajów na określenie wszelkich form aktywności ruchowej w czasie wolnym używa się pojęcia „Sport for All”. W ostatnich latach w Polsce rekreacja ruchowa coraz częściej zaczyna być nazywana „sportem dla wszystkich”, „sportem masowym” czy „sportowaniem”. Dzieje się tak dzięki aktywnej działalności TKK założonej w 1996 r. Krajowej Federacji Sportu dla Wszystkich oraz coraz odważniejszym próbom czerpania z wzorów zagranicznych. Przyjmując jednak takie nazewnictwo, odchodzi się od zasady,

¹ I. Kielbasiewicz-Drozdowska, W. Siwiński (red.), *Teoria i metodyka rekreacji. Zagadnienia podstawowe*, Wyd. AWF, Poznań, 2001, s. 16.

² A. Dąbrowski (red.), *Zarys teorii rekreacji ruchowej*, Wyd. Almarer, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, AWF, Warszawa, 2006, s. 37-38.

³ S. Toczek-Werner (red.), *Podstawy rekreacji i turystyki*, Wyd. AWF, Wrocław, 2007, s. 39.

rekreacja ruchowa powinna charakteryzować się brakiem rywalizacji i nie powinna być nazywana sportem.

Tradycje kształcenia kadr dla rekreacji ruchowej. Kształcenie kadr szkoleniowych na potrzeby rekreacji ruchowej ma w Polsce długą tradycję. Podobnie jak w innych krajach europejskich zapotrzebowanie na specjalistów od organizowania zajęć rekreacyjnych pojawiło się wraz z wprowadzeniem ćwiczeń fizycznych do programów szkolnych oraz powstawaniem towarzystw gimnastycznych i organizacji wychowania fizycznego. Już w końcu XVIII w. Komisja Edukacji Narodowej¹ zalecała, aby osobami odpowiedzialnymi za organizowanie i prowadzenie ćwiczeń fizycznych oraz gier i zabaw podczas rekreacji w szkołach były osoby przygotowane do tego merytorycznie tzw. dyrektorowie. Pierwszymi formami kształcenia kadr na potrzeby rekreacji (rozumianej wówczas jako współczesne wychowanie fizyczne) były kursy organizowane od końca XIX w. Powstające w tym okresie koncepcje i formy kształcenia zależne były od wielu czynników w tym od: sytuacji politycznej i warunków społeczno-gospodarczych, rozwoju towarzystw wychowania fizycznego i sportu, ich znaczenia i zasięgu oraz wpływów zagranicznych. Zróżnicowane warunki polityczne i społeczne spowodowały wytworzenie się odmiennych form kształcenia w Galicji, Królestwie Polskim i na ziemiach polskich pod zaborem pruskim².

W okresie międzywojennym (1919-1939), kiedy zaczęto tworzyć ogólnopolskie formy organizacyjne kultury fizycznej po raz pierwszy zaczęły zaznaczać się różnice w pojmowaniu celów i zadań poszczególnych składowych kultury fizycznej: wychowania fizycznego, sportu, rekreacji i turystyki. Rekreacja była utożsamiana z pojęciem sportu dla wszystkich, a głównie sportu dostępnego dla środowisk robotniczych i chłopskich. Przejawiało się to w różnoraki sposób, m. in. przez gimnastykę poranną emitowaną w ogólnokrajowym programie

¹ Komisja Edukacji Narodowej była centralnym organem władzy oświatowej w Polsce powołanym w 1773 r. na wniosek króla Stanisława Poniatowskiego. Była pierwszym w Polsce ministerstwem oświaty publicznej i pierwszą tego typu instytucją w Europie.

² J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Seria: Podręczniki nr 45, Wyd. AWF, Poznań 1997, s. 42.

Polskiego Radia od 1928 r., czy wprowadzeniem obowiązkowych dziesięciminutowych ćwiczeń gimnastycznych w zakładach pracy. Propagowanie gier i zabaw ruchowych stało się powszechną formą pracy organizacji młodzieżowych, m. in. Związku Harcerstwa Polskiego, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej (YMCA). Organizacją aktywnego wypoczynku zajmowały się także Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej Kobiet (założone w 1932 r.), związki zawodowe (zwłaszcza Związek Nauczycielstwa Polskiego) oraz spółdzielczość mieszkaniowa. Rozpowszechnianie różnych form sportu spowodowało rozwój systemu kształcenia kadr. System ten przewidywał jednak tylko kształcenie specjalistów w zakresie wychowania fizycznego i sportu na potrzeby wojska (głównie w oparciu o krótkoterminowe kursy) oraz oświaty (w oparciu o seminaria nauczycielskie i powstające pierwsze w tym okresie szkoły wyższe). Ich kształceniem zajmowały się seminaria nauczycielskie a na poziomie uniwersyteckim Katedra Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej (od 1919 r.) przekształcona w 1924 r. w Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu w Poznaniu oraz Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (reaktywowane w 1921 r.). Kadry kształciły także Centralna Wojskowa Szkoła Gimnastyki i Sportów w Poznaniu (utworzona w 1921 r.) i powołany w 1925 r. przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie, przekształcony w 1927 r. na Centralny Instytut Wychowania Fizycznego, a w 1938 r. w pierwszy w Polsce Akademię Wychowania Fizycznego.

Po 1945r. w Polsce miały miejsce ogólne przeobrażenia cywilizacyjne: stopniowy wzrost stopy życiowej, zwiększanie się zasobu czasu wolnego i zmiany w świadomości społecznej. Jednym z ważniejszych czynników, które na to wpływały były założenia polityki społecznej ówczesnego państwa, które wśród różnych zobowiązań deklarowało umasowienie oświaty, kultury i sportu. Pod koniec lat pięćdziesiątych XX w. nastąpił

¹ B. J. Kunicki, *Rekreacja fizyczna* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku – Kultura fizyczna, Sport* pod. red. Z. Krawczyka, Instytut Kultury, Warszawa 1997, s. 89.

wyraźny podział kultury fizycznej na poszczególne dziedziny i tym samym doszło do wyodrębnienia rekreacji ruchowej.

Zadecydowały o tym względy praktyczne, działalność wielu instytucji i organizacji, między innymi Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (dalej: TKKF), Ludowych Zespołów Sportowych, Zrzeszenia Sportowego „Start”, Centralnej Rady Związków Zawodowych i innych, które tworzyły kształt organizacyjny i treści programowe tej nowej dziedziny kultury fizycznej. Według założeń rekreacją ruchową zajmować miały się zarówno wyspecjalizowane stowarzyszenia społeczne – zwłaszcza powołane w 1957r. TKKF – jak też związki zawodowe, spółdzielczość mieszkaniowa, organizacje młodzieżowe. Takie rozproszenie owocowało wprawdzie obfitością form i różnorodnością propozycji, ale zarazem powodowało brak skoordynowanego działania na rzecz zwiększenia uczestnictwa w aktywnym wypoczynku, podejmowanie decyzji zamiast systematycznej pracy, preferowanie imprez spektakularnych (festyny, spartakiady), a w efekcie niewspółmiernie niski w stosunku do nakładu udział społeczeństwa w rekreacji ruchowej¹.

W drugiej połowie XX w. organizowanie działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej oraz zapewnienie kadry instruktorów do prowadzenia zajęć rekreacyjnych było obowiązkiem ośrodków sportu i rekreacji powołanych przez organy administracji państwowej oraz stowarzyszeń kultury fizycznej (głównie TKKF), a także po uzyskaniu odpowiedniej zgody osoby fizyczne. Do organizacji działalności w dziedzinie rekreacji zobowiązano także organizacje związkowe i młodzieżowe, działające na terenie zakładów pracy oraz administracje spółdzielczych osiedli mieszkaniowych. Przez wiele lat działalność na polu kształcenia kadr dla rekreacji ruchowej skutecznie prowadziło Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej. Działalność tego Towarzystwa opierała się na organizowaniu szerokiego wachlarza imprez rekreacyjnych dla różnych grup społecznych ale także różnorodnych kursów i szkoleń w zakresie rekreacji ruchowej. Organizowano je zarówno w oddziałach terenowych w całym kraju, jak i w Centralnym Ośrodku Sportowo-

¹ B. J. Kunicki, *Rekreacja fizyczna* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku – Kultura fizyczna, Sport* pod. red. Z. Krawczyka, Instytut Kultury, Warszawa 1997, s. 91.

Szkoleniowym TKKF w Sierakowie, który stał się od 1968 r. na wiele lat miejscem kursów i obozów szkoleniowych dla organizatorów rekreacji i turystyki.

Kształceniem kadr na potrzeby rekreacji odbywało się w Polsce głównie w Wyższych Szkołach Wychowania Fizycznego, które z czasem przemianowano na Akademię Wychowania Fizycznego oraz innych szkołach kształcących nauczycieli wychowania fizycznego, a także w organizacjach zobligowanych do organizacji kursów instruktorskich, takich jak: TKKF, zrzeszenia sportowe, wojewódzkie i powiatowe komitety kultury fizycznej. Istotne dla panującego wówczas systemu kształcenia kadr dla kultury fizycznej był obowiązujący do 1955 r. podział stopni zawodowych na: instruktora wychowania fizycznego, pomocnika instruktora sportu i instruktora sportu. Od 1956 r. został on zmieniony na stopnie instruktora klasy trzeciej, instruktora klasy drugiej i instruktora klasy pierwszej¹. Łatwo więc można zauważyć, że w Polsce nie istniało pojęcie instruktora rekreacji ruchowej, a osoby pracujące w tej dziedzinie kultury fizycznej legitymowały się, jedynymi możliwymi do uzyskania, uprawnieniami do pracy w sporcie. Wspomniana już wcześniej ustawa o kulturze fizycznej z 1984 r. mówiła, że trenerem i instruktorem w zakresie wychowania fizycznego, rekreacji ruchowej i sportu może być osoba, posiadająca kwalifikacje zawodowe trenera lub instruktora. Przy czym wyróżniono jedynie dwa stopnie instruktorskie: instruktor i instruktor klasy I. Nie podając żadnych bliższych szczegółów ustawa określała, że instruktorem może być osoba, która ukończyła studia wyższe w zakresie wychowania fizycznego lub specjalistyczny kurs instruktorski.

Problem braku jednoznacznych przepisów, regulujących zasady kształcenia instruktorów rekreacji ruchowej pozostawał nierozwiązany przez szereg kolejnych lat. W polskim systemie kształcenia kadr kultury fizycznej brakowało jasno określonych i sprecyzowanych kierunków uwzględniających specyfikę rekreacji ruchowej. Główną tego przyczyną była z pewnością ciągła reorganizacja centralnych organów administracji

¹ Zarządzenie nr 133, przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej z dnia 31 grudnia 1955 r.

ządowej zajmującej się sprawami kultury fizycznej. Do 2010 r. tą dziedziną polskiej kultury kierowało kolejno 12 różnych ministerstw, a były to: Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (1946-1948), Główny Urząd Kultury Fizycznej (1948-1950), Główny Komitet Kultury Fizycznej (1950-1960), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (1960-1978), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (1978-1985), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (1985-1987), Komitet Młodzieży i Kultury Fizycznej (1987-1990), Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki (1990-1999.), Urząd Kultury Fizycznej i Sportu (1999-2001), Ministerstwo Edukacji i Sportu (2001-2005), Ministerstwo Sportu (2005-2007), Ministerstwo Sportu i Turystyki (2007- do chwili obecnej). Każde z tych ministerstw posiadało inny status prawny i ciągle zmieniające się kompetencje. Pociągało to za sobą olbrzymi chaos organizacyjny. Jak słusznie zauważył B. J. Kunicki: „centralizacja systemu zarządzania kulturą fizyczną, częste jego reorganizacje, zmiany koncepcji i priorytetów sprawiały, że rekreacja pozostawała przez lata najsłabszym ogniwem polskiej kultury fizycznej¹”.

Podobnie jak trudno w Polsce jednoznacznie zdefiniować pojęcie rekreacji ruchowej, tak trudno jest dostrzec jednolity system kształcenia specjalistycznych kadr dla rekreacji ruchowej. Przez wiele lat uprawnienia instruktora rekreacji ruchowej mylnie były utożsamiane z uprawnieniami instruktora danej dyscypliny sportu. Kształcenie kadr dla rekreacji ruchowej praktycznie się nie odbywało. Wszystkie szkoły wyższe², które przez szereg lat zajmowały się kształceniem kadr kultury fizycznej skupiały się głównie na dostosowaniu procesu kształcenia do potrzeb nauczycieli wychowania fizycznego. Zgodnie jednak z definicją zawodu, nauczyciel wychowania fizycznego jest przygotowywany do wykonywania pracy pedagoga w systemie oświatowym, a nie dla zawodowego sportu, czy rekreacji które wymagają zupełnie innych predyspozycji i kwalifikacji

¹ B. J. Kunicki, *Rekreacja fizyczna* [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku – Kultura fizyczna, Sport* pod. red. Z. Krawczyka, Instytut Kultury, Warszawa 1997, s. 91.

² Obecnie w Polsce kształcenie kadr kultury fizycznej odbywa się w ramach studiów I stopnia (6 semestrów), studiów II stopnia (4 semestry), studiów podyplomowych (3 semestry) lub kursów specjalistycznych.

przystosowanych do działalności komercyjnej. Z początkiem lat 70 tych XX w. wprowadzono w Polsce w ramach studiów wyższych w Akademii Wychowania Fizycznego nowe kierunki kształcenia, dzięki czemu obok kierunku nauczycielskiego, trenerskiego i rehabilitacji ruchowej pojawił się kierunek rekreacji ruchowej. Dzięki temu pojawił się pierwszy specjalista rekreacji ruchowej z tytułem magistra. Rozpoczęła się też organizacja kursów instruktora rekreacji ruchowej. Kształcenie magistrów w dziedzinie rekreacji nie trwało jednak długo, ponieważ szkoły wyższe, które kształciły na takim kierunku już po kilku latach zmieniły go na kierunek turystyka i rekreacja. Połączenie tych dwóch specjalności i dynamiczny rozwój turystyki spowodowały, że rekreacja z upływem lat stawała się tylko „dodatkiem” do turystyki.

Współczesny system kształcenia kadr dla rekreacji ruchowej. Po koniec XX w. obok klarownych zasad przygotowania nauczycieli wychowania fizycznego lub trenerów poszczególnych dyscyplin sportu do wykonywania zawodu, zaczęły się pojawiać potrzeby kształcenia kadr w nowych kierunkach. Fachowych sił do pracy brakowało w coraz silniej rozwijających się dziedzinach kultury fizycznej: sporcie osób niepełnosprawnych, odnowie biologicznej i zarządzaniu kulturą fizyczną. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie okazało się rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2001 r.¹, określające precyzyjnie jakie tytuły i stopnie zawodowe w dziedzinie kultury fizycznej obowiązują w Polsce oraz jaki jest tryb ich uzyskiwania. Zgodnie z treścią tego rozporządzenia tytułami zawodowymi w dziedzinie kultury fizycznej są tytuły: trener, instruktor i menadżera. Po raz pierwszy ustalono precyzyjne specjalizacje instruktorskie, określając je jako: instruktor dyscypliny sportu, instruktor sportu osób niepełnosprawnych, instruktor odnowy biologicznej oraz instruktor rekreacji ruchowej. Uprawnienia zawodowe instruktorów rekreacji ruchowej zgodnie z treścią tego rozporządzenia mogły uzyskać osoby które ukończyły studia wyższe na kierunku wychowanie fizyczne lub turystyka i rekreacja ze specjalnością instruktorską, w wymiarze

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie kwalifikacji, stopni i tytułów zawodowych w dziedzinie kultury fizycznej oraz szczegółowych zasad i trybu ich uzyskiwania, Dz. U. 2001, nr 71, poz. 738.

najmniej 80 godzin w danej dyscyplinie rekreacji ruchowej, albo posiadają co najmniej średnie wykształcenie oraz ukończyły specjalistyczny kurs instruktora w danej dyscyplinie rekreacji ruchowej i zdały egzamin końcowy. Po raz pierwszy określono też 38 specjalności, w jakich można prowadzić kształcenie na stopień instruktora rekreacji ruchowej. Były to: aerobik, badminton, bilard, fitness, golf, gry rekreacyjne, gry zespołowe – koszykówka, gry zespołowe – piłka nożna, gry zespołowe – siatkówka i inne gry zespołowe, hipoterapia, jazda konna, jogging, kajakarstwo, kinezygerontoprofilaktyka, kinezypsychoprofilaktyka, kolarstwo, korfbal, kręglarstwo, kulturystyka, lotniarstwo, łucznictwo, modelarstwo lotnicze, narciarstwo powszechne, nauka pływania, paintball, płetwonurkowanie, ringo, samoobrona, snowboard, sporty motorowodne, survival (szkoła przeżycia), tenis stołowy, tenis, unihokej, windsurfing (żeglarstwo deskowe), wrotkarstwo, wspinaczka skałkowa i żeglarstwo powszechne¹. Wkrótce po ogłoszeniu tego rozporządzenia okazało się jednak, że zaproponowane przez Ministra Edukacji specjalności rekreacji ruchowej nie odpowiadają rzeczywistym zainteresowaniom Polaków i są w kilku przypadkach pojęciami abstrakcyjnymi w świecie praktyki. Przykładem takiej specjalności była kinezypsychoprofilaktyka, która miała określać specjalność związaną z ćwiczeniami fizycznymi, prowadzącymi do równowagi umysłowej, takimi jak hatha joga i inne techniki medytacyjne. Trudno zrozumieć też, co miało oznaczać narciarstwo i żeglarstwo powszechne. Prawdopodobnie wątpliwości te podzielali także specjaliści kultury fizycznej, bo już w 2002 r. ukazało się kolejne rozporządzenie² (tym razem wydane przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu), zmieniające niektóre punkty poprzedniego rozporządzenia. Tym razem określono 36 specjalności w których można prowadzić kształcenie instruktorów rekreacji ruchowej, zmieniając kilka spośród specjalności określonych w 2001 r. Wykaz

¹ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 czerwca 2001 r., Dz. U. 2001, nr 71, poz. 738.

² Rozporządzenie ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 grudnia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kwalifikacji, stopni i tytułów zawodowych w dziedzinie kultury fizycznej oraz szczegółowych zasad i trybu ich uzyskiwania, Dz. U. 2003, nr 8, poz. 93.

ten obowiązuje w Polsce do chwili obecnej i uwzględnia kolejno: aerobik, badminton, bilard, fitness – nowoczesne formy gimnastyki, fitness – ćwiczenia siłowe, fitness – ćwiczenia psychofizyczne, fitness jogging, golf, gry rekreacyjne, hipoterapia, jazda konna, kajakerstwo, kinezygerontoprofilaktyka, kolarstwo, korfball, koszykówka, lotnictwo, łucznictwo, modelarstwo lotnicze, narciarstwo zjazdowe, narciarstwo biegowe, paintball, pletwonurkowanie, pływanie, piłka nożna, piłka siatkowa, samoobrona, snowboard, sporty motorowodne, survival, tenis, tenis stołowy, windsurfing, wrotkarstwo, wspinaczka skałkowa, żeglarstwo¹.

Rozporządzenie z 2002 r. precyzuje też że, specjalistyczne kursy dla instruktorów rekreacji ruchowej mogą prowadzić szkoły wyższe i zakłady kształcenia nauczycieli, prowadzące kształcenie na kierunku wychowanie fizyczne oraz turystyka i rekreacja, a także inne jednostki po uzyskaniu zgody ministra właściwego do spraw kultury fizycznej i sportu. Organ wydający zgodę na przeprowadzenie takiego kursu przez jednostkę inną, niż szkoła wyższa powinien zasięgać każdorazowo opinii właściwych polskich związków sportowych lub stowarzyszeń kultury fizycznej o zasięgu ogólnokrajowym. Od 2007 r. organem odpowiedzialnym za nadzorowanie organizowanych w Polsce kursów instruktora rekreacji ruchowej jest Ministerstwo Sportu i Turystyki. Zgoda na organizację kursów specjalistycznych wydawana jest zawsze w przypadku stwierdzenia, że jednostka posiada warunki kadrowe i organizacyjne dla prawidłowego przeprowadzenia kształcenia. Wszystkie jednostki, posiadające zgodę ministerstwa na organizowanie specjalistycznych kursów mają ponadto obowiązek złożenia wniosku o zatwierdzenie ramowego programu kursu oraz wymagań, jakie powinny spełniać osoby, które będą prowadzić zajęcia, w terminie trzech tygodni przed rozpoczęciem kursu. Każdy specjalistyczny kurs dla instruktorów rekreacji ruchowej powinien trwać co najmniej 150 godzin i powinien odbywać się na co najmniej dwóch sesjach szkoleniowych a także powinien kończyć się egzaminem teoretycznym i praktycznym.

¹ Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 grudnia 2002 r., Dz. U. 2003, nr 8, poz. 93.

Legitymacje instruktora rekreacji ruchowej z odpowiednią specjalnością wydaje Ministerstwo Sportu i Turystyki po wcześniejszym zarejestrowaniu ich w bazie Departamentu Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego. W przypadku uprawnień uzyskiwanych w szkołach wyższych i zakładach kształcenia nauczycieli legitymacje wydaje organ prowadzący szkolenie, po zgłoszeniu do Departamentu Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego Ministerstwa Sportu i Turystyki odbytego kursu i nadaniu przez ministerstwo numerów poszczególnym legitymacjom.

Wnioski końcowe. Jako podsumowanie poniżej przedstawiono problemy jakie najczęściej napotykają zarówno osoby pragnące zdobyć fachowe i wszechstronne wykształcenie w dziedzinie rekreacji ruchowej, jak i potencjalni organizatorzy kursów instruktorskich:

1. Mimo obowiązujących przepisów kursy instruktorskie prowadzą obok szkół wyższych także prywatne firmy edukacyjne. Część kursów odbywa się zgodnie z programem zalecanym przez Ministerstwo Sportu i Turystyki lub Zarząd Główny Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej¹. O ile część ogólna takich kursów jest realizowana według ujednoliconych programów, to już część specjalistyczna realizowana jest według programów autorskich. Programy takie często są programami przypadkowymi, dostosowanymi głównie do wiedzy i możliwości kadry prowadzącej zajęcia na kursie.

2. Ponieważ w Polsce istnieje tylko jeden tytuł zawodowy umożliwiający prowadzenie zajęć z rekreacji ruchowej przyszłe kadry specjalistów przygotowywane są zwykle przez osoby nie mające doświadczenia w pracy z zakresu rekreacji ruchowej. Zgodnie z wymogami obowiązujących przepisów wśród kadry prowadzącej zajęcia na kursach specjalistycznych powinni znaleźć się profesorowie, doktorzy habilitowani lub doktorzy nauk o kulturze fizycznej, trenerzy, osoby

¹ Program kształcenia kadr instruktorów rekreacji ruchowej opracowany przez ZG TKKF przewiduje prowadzenie szkolenia instruktorów w dwóch częściach. Część Ogólna kursu obejmuje ok. 80 godzin z przedmiotów: teoria i metodyka rekreacji, biologiczne podstawy rekreacji, humanistyczne podstawy rekreacji, organizacja i marketing imprez rekreacyjnych, turystyka, gimnastyka, terenowe ćwiczenia rekreacyjne, gry rekreacyjne i zespołowe gry sportowe. Część specjalistyczna obejmuje minimum 70 godzin według programów zaproponowanych dla poszczególnych specjalności.

z wyższym wykształceniem i wybitni praktycy. Niemożliwe jednak jest aby instruktorów rekreacji ruchowej kształcili wyłącznie instruktorzy, nawet ci, z wieloletnim stażem pracy i olbrzymim doświadczeniem. Należałoby może zastanowić się nad dostosowaniem polskiego systemu szkolenia do systemu europejskiego i wprowadzić tytuł zawodow trenera sportu dla wszystkich

3. Dynamicznie rozwijająca się w Polsce rekreacja, kopiowanie wzorów na aktywny wypoczynek z innych krajów pociąga za sobą potrzebę dalszego aktualizowania listy specjalności dla instruktorów rekreacji ruchowej. Obowiązujące od 2002 r. specjalności w rekreacji ruchowej już tracą na aktualności. O tym, że w Polsce coraz większą popularność zyskują nowe formy aktywności fizycznej, świadczą organizowane kursy dla instruktorów w nowych specjalnościach, takich jak kitesurfing, czy nordic walking. Kursy te w związku z obowiązującym prawem nie dają państwowych uprawnień zawodowych, a jedynie certyfikaty lub świadectwo ukończenia kursu uznawane przez wybrane stowarzyszenia kultury fizycznej.

4. Coraz większa liczba kursów dostępna jest tylko po wniesieniu odpowiedniej opłaty. Kursy stają się coraz bardziej komercyjne. Przykładowo koszt kursu instruktora rekreacji ruchowej o specjalności narciarstwo, żeglarstwo, windsurfing, czy golf sięga od 1 000 do 1 700 zł. Często to właśnie cena kursu jest barierą nie do pokonania dla wielu osób zainteresowanych pracą w rekreacji ruchowej i mających do tego predyspozycje.

5. Obowiązująca w Polsce ustawa o kulturze fizycznej z 1996 r. mówi, że: „organizowanie działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej oraz tworzenie odpowiednich warunków materialno-technicznych dla jej rozwoju jest obowiązkiem organów administracji rządowej, organów jednostek samorządu terytorialnego i klubów sportowych”. Jednym z zadań wymienionych jednostek powinno być „szkolenie kadry instruktorów i kierowanie ich do prowadzenia zajęć rekreacyjnych”¹. Takie zapisy, jak i wiele innych stały się w Polsce nieaktualne. W ostatnich latach

¹ Ustawa o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 r., Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113. Tekst jednolity ustawy z dnia 21 listopada 2007 r., Dz. U. 2007, nr 226, poz. 1675.

najbardziej aktywną działalność na polu rekreacji ruchowej prowadzą prywatne instytucje, a wśród nich kluby fitness. Organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w natłoku innych obowiązków spychają problemy upowszechniania rekreacji ruchowej na ostatni plan. Prawdopodobnie przyczyną zaistniałej sytuacji jest ciągle powracający problem jakie miejsce w kulturze fizycznej powinna zajmować rekreacja ruchowa. Dowodem na niedostrzeganie olbrzymiej roli rekreacji ruchowej w życiu polskiego społeczeństwa jest projekt właśnie przygotowywanej nowej ustawy o sporcie, w której w zasadzie brak jakichkolwiek zapisów dotyczących rekreacji ruchowej.

6. Współczesna rekreacja ruchowa ciągle zmienia swoje oblicze i dynamicznie się rozwija. Te zmiany powinny być uwzględnione także w procesie kształcenia specjalistycznych kadr. Współczesny instruktor rekreacji ruchowej powinien być nie tylko fachowcem w określonej dziedzinie aktywności ruchowej ale także animatorem, który umie pozyskiwać i zjednywać ludzi do systematycznych zajęć, oddziaływać na ich świadomość i rozbudzać zainteresowania. Problem ten został już dostrzeżony przez fachowców od animacji czasu wolnego i pewien zakres zagadnień z zakresu rekreacji ruchowej jest uwzględniany w procesie kształcenia animatorów na potrzeby turystyki.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олена Андреева, Олександра Благій

*Національний університет фізичного виховання
і спорту України*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Радикальні зміни, зокрема, політичні й економічні реформи в Україні, створюють нові умови для розвитку галузі освіти. Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення